

ВПЛИВ БРИТАНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ РОЗВІДКИ НА ХІД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939–1945 РР.)

Ващенко Ольга,

магістрантка I-го року навчання
історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Костюк Леся,**

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Період Другої світової війни є надзвичайно важливим, передовсім з огляду на її тотальний характер. Практично усі країни світу взяли участь у цьому конфлікті, хоча особлива роль у його розв'язанні належить Британії, яка повновартісно використовувала потенціал своїх розвідувальних служб.

Одночасно цей період у світовій історії дав британським жінкам можливість подолати чимало суспільних стереотипів, вийти за межі сфери хатніх обов'язків та трансформувати соціальні ролі жінок, які зробили дуже багато для перемоги як всередині країни, так і за її межами (за кордоном вони працювали як члени британської розвідки). І хоч таємні ролі для цих жінок спричинили значну фізичну та моральну небезпеку, вони використовували свій потенціал на користь держави, чим кинули виклик традиційним британським гендерним ролям, провокуючи «моральну кризу» після повернення.

Варто зазначити, що жіноча розвідка сформувалась ще за довго до Другої світової війни. Першою організацією котра на початку ХХ століття почала залучати жінок у сферу розвідки було саме Бюро секретної служби, створене у 1909 р. Бюро складалося з двох відділень: MI-5 (Секретна розвідувальна служба, котра захищала секрети Британії) та MI-6, також відома як SIS котра дізнавалась секрети потенційних ворогів за кордоном [3].

На початку новостворене агентство дотримувалося традиційних гендерних поглядів. Жінок вважали неспроможними виконувати таємну роботу, тому у більшості випадків вони займали посади секретарів і така тенденція продовжувалась весь міжвоєнний період.

Однак, з початком Другої світової війни жіноча частина суспільства уже не мовчала, а навпаки, піддавала критиці дану несправедливість. Неабиякого розголосу набула стаття «Wassage of Women» Нески Робб, котра була опублікована в британській газеті «The Spectator», у червні 1940 р. за день перед захопленням Франції німцями. Відома активна феміністка, літературознавець та історик зазначила: «Британія марнує своїх жінок і що така зневага до статі призведе до загибелі». Авторка скаржилася, що уряд «ганебно знехтував» тим, що жінки могли зробити для війни. Неска Роб зауважувала: «Розвідка і спеціальні знання, які мали б бути в розпорядженні країни, були відпущені без діла». Висновки Нески ґрунтувалися на історіях жінок. Так, до прикладу, доволі відомим є досвід Ненсі Вейк, котра спробувала взяти участь у військових діях під час подорожі до Великобританії незадовго до падіння Франції, але через упереджене ставлення британської розвідки їй було лише запропоновано посаду в підрозділі забезпечення військ, від якої вона відмовилась [4].

Проте така ситуація тривала недовго, бо британський уряд на початку війни, а саме організація MI-5 почали набирати агентів. У цей період жінки теж могли подати документи. Хоча, знову була відображала рідкісна форма британської гегемонної маскулінності поч. XX ст. Дещо інший підхід був у новоствореній в 1940 р. організації Управління Спеціальних Операцій (SOE), відоме також, як «Таємна армія Черчилля». Таємне агентство зразу розпочало широкомасштабні операції на окупованих територіях. Доречно зазначити, що дана організація почала вербувати жінок, котрих офіційно зараховували до Медсестринського корпусу першої допомоги (First Aid Nursing Yeomanry (FANY)).

У 1940 р. було запропоновано план підготовки агентів Управління спецоперацій, який включав чотири етапи. Для їх реалізації були запроваджені три типи шкіл – підготовчі, парамілітарні та заключні. На четвертому етапі, перед відправкою на завдання, агенти мали отримати фінальні настанови в штаб-квартирі у Лондоні.

Підготовка була важкою та вимагала хороших фізичних навичок і високого рівня стресостійкості. Перед самою місією кожен агент отримував до чотирьох різних імен і посвідчення особи з неправдивою інформацією, у якому вказувалися, наприклад, освіта та професія. Крім того, їм видавали «таблетки L», які містили ціанід, щоб негайно застосувати їх у разі захоплення. Небезпечні ліки часто зашивали в одяг, ховали в порожнисті трубочки або навіть тюбики від помади [1].

Після підготовки агентів відбувався розподіл їх у різні країни. Територія, на якій працювала SOE була великою, тому тисячі шпигунів повинні були проникнути на всі території, де розгорталися події Другої світової війни: від Польщі до Ефіопії та Бірми. Після прибуття на місце призначення, агентів розподіляли в команди (3 чол.), які склалися з

«організатора» або лідера, оператора бездротового зв'язку (радиста) та кур'єра.

Мабуть, найбільш розповсюдженою роботою серед жінок шпигунок в SOE була робота кур'єра. За статистикою, двадцять із сорока жінок-агентів відділу F були класифіковані як кур'єри. Кур'єрська робота була найменш престижною роботою в ієрархії військових робіт SOE.

Основним завданням кур'єрів було постачання зброї, обхід цензури шляхом передачі повідомлень, написаних від руки чи усних. Жінки-кур'єри ризикували, подорожуючи потягом, велосипедом, пішки та на автомобілі адже їм часто доводилось зустрічати ворожих солдат і проходити перевірки на блокпостах.

Не менш небезпечною була посада оператора бездротової передачі, іншими словами професія радиста. Оператори були вирішальними компонентами комунікації, адже вони підтримували зв'язок між домашнім фронтом – Лондоном – і полем битви – окупованою територією. Таким чином, радисти були цінними членами шпигунського округу, тому що вони повідомляли про потребу в матеріалах і доносили важливу інформацію в штаб-квартиру, чим впливали на можливості окремої схеми.

Окрім, технічних навиків, шпигуни мали проявити досить високий рівень інтелекту та добру пам'ять, адже їм доводилось запам'ятовувати різні шифри. З метою безпеки кожен оператор W/T отримував унікальне ключове слово, яке використовувалося для кодування та декодування повідомлень. За свідченнями Ненсі, радистам було визначено лімітований час (не більше 50 хвилин), коли вони повинні були передати відомості про переміщення противника або здійснити диверсію. Коли шпигун перевищував ліміти, їх легко могли викрити німці. За статистикою, у тих, кого відправили в поле, був 50-відсотковий шанс повернутися живими. В разі арешту радиста схема, за якою діяла група, зазнавала краху [1].

Що стосується організаторів SOE, то можу зазначити, що майже всі керівні посади в різних мережах SOE займали чоловіки, проте одна жінка змогла зайняти місце серед них – йдеться про Перл Уайтерингтон. Перл стала лідером своєї власної мережі SOE, розділивши обов'язки з колегою Мейнгардом. Вони організували понад 800 затримок транспорту на залізничних лініях, заважаючи німецьким військам транспортувати техніку та матеріали на фронт в Нормандії. Варто зазначити її командування було настільки ефективним, що нацисти за її голову готові були заплатити мільйон франків [1].

Окрім SOE, вербувати жінок почала школа державного коду та шифру GC&CS, більше відома, як «Блетчлі парк». Вимоги до працівників були досить високими – це мали бути «люди професорського типу», набрані переважно з Оксфордського та Кембриджського університетів. Звичайно, жінкам не одразу вдалось отримати роботу та сформувані більшість у цій організації.

На початках до «Блетчлі-парк» приходили жінки, яких відбирали в університетах або через надійні родинні зв'язки. Статистика аналізу співробітниць за віком засвідчує, що дібрані жінки, як правило, були молодшими за 25 р. Жінки у великій кількості були зайняті в експлуатації криптографічного обладнання та комунікаційних машин, перекладі документів Осі; здійснювали аналіз трафіку, виконували канцелярські обов'язки і багато іншого. Деякі завдання для працівників були більш конкретними: нанесення літер на карти, повторна перевірка та переклади перехоплених відомостей або читання розшифрованих повідомлень і сортування їх відповідно до класифікаційних типів [2].

Крім того, жінки також обслуговували реєстраційну кімнату, де зберігалися вхідні повідомлення, фіксували та реєстрували їх, а також працювали з блістингом, тобто переліком повідомлень з інформацією про походження сигналу та перехоплення.

Однак, потреби в персоналі «Блетчлі парк» продовжували зростати, тож наступним, на кого звернули увагу керівники, стали лінгвісти, математики та жінки, які вміють розбирати кросворди. Процес добору був доволі креативним. У 1942 р. газета Daily Telegraph влаштувала змагання на розшифрування кросворду. Звичайно, після цього етапу відбору жінок все частіше допускали до роботи на більш високих посадах і на піку своєї діяльності кількість жінок у організації становила 75 % [2].

Щодо самого Блетчлі парку, то тут розвідувальна робота поділялася на певні напрямки, які були представлені у організації у вигляді секцій. Наприклад, будинок під номером 3 концентрував свою розвідувальну роботу на німецькій армії та Люфтваффе. Будинок № 4 займався німецькою та японською морською розвідкою. Будинок № 6 здійснював криптоаналіз німецької армії та Люфтваффе, будинок №7 працював над японським та італійським криптоаналізом і будинок № 8 працював з німецькою Naval Enigma [5].

Найвідомішою і найуспішнішою жінкою-криптоаналітиком була Джоан Кларк, яка працювала над розшифровкою радіоповідомлень Enigma-M3 і Enigma-M4 від ВМС Німеччини, особливо цінною була її інформація щодо діяльності німецьких підводних човнів, які розташовані в Атлантиці [2].

Після того, як на початку 1940 р. було розшифровано перші німецькі закодовані повідомлення, команда в «Блетчлі парк» сприяла перемозі над гітлерівцями і до 1944 р. щодня розшифровувалося понад 3000 німецьких повідомлень. Досягнення «Блетчлі парк» також вплинули на хід низки морських операцій. Злом «Dolphin Enigma» був критично важливим, оскільки це була система кодування, яку використовували німецькі підводні човни в морі. За деякими оцінками істориків Блетчлі парк скоротила війну на 2–3 роки. Все це не було б реальним, якби не праця

жінок. Якби «Блетчлі парк» не послабила контроль підводних човнів у Північній Атлантиці, вторгнення союзників до Європи у 1944 р. – висадку в день D – могло б бути відкладено, можливо, приблизно на рік або навіть на більше, оскільки через Північну Атлантику був маршрут, яким мусили пройти боєприпаси, паливо, продовольство та війська, щоб перебазуватися до Британії з Америки. Будь-яка затримка в часі вторгнення, навіть затримка менше ніж на рік, поставила б Гітлера в більш сильну позицію та дозволила б йому з більшою силою протистояти нападу союзників.

Всі ці досягнення були б неможливі без жінок. Саме за допомогою злагодженої співпраці розвідувальних сил Британія з кожним днем крок за кроком наближалася до омріяного закінчення війни. І по суті, кожна перемога британських військ не обійшлась без внеску у цю справу жінок.

Висновки. Отож, жінки-агенти відігравали важливу роль під час Другої світової війни. Ніякі документи не змогли б так яскраво передати всі страхоття пережитого, як історії людей, що брали участь в операціях. Ці дивовижні історії дають зрозуміти, що прагнення миру та перемоги, відвага та жага до життя жінок демонструють характеристики, про які багато хто міг лише мріяти. У такий спосіб жінки змінювали, навіть якщо тимчасово, динаміку гендерної влади під час війни, тим самим кидаючи виклик уявленням про жінок на війні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Beryl E. Escott, *Mission Impossible: A Salute to the RAF women of SOE in wartime France*. UK: Haynes Publishing Group, 1991. P. 28–29.
2. Bletchley Park: What was its role in WW2? Forces. URL: [4https://www.fodXarces.net/news/bletchley-park-key-ww2-victory](https://www.fodXarces.net/news/bletchley-park-key-ww2-victory)
3. Danielle Wirsansky. *Doing a Real Job: The Evolution in Women's Roles in British Society through the Lens of Female Spies, 1914–1945*. Florida State University Libraries. 2018. P. 112.
4. Nesca Robb *Articles of War: the Spectator Book of World War II*, ed. Phillip Marsden-Smedley and Fiona Glass. London: Grafton, 1989. 240 p.
5. *The female enigmas of Bletchley Park in the 1940s should encourage those of tomorrow. The conversation*. URL: <https://theconversation.com/the-female-enigmas-of-bletchley-park-in-the-1940s-should-encourage-those-of-tomorrow-36640>